

23/10 Storslagen Romantik – – Dramatiskt med Dvořák & Mendelssohn

Program

(ca 1 tim och 50 min)

Svitlana Azarova (1976) Mover of the Earth, Stopper of the Sun – 5 min

Felix Mendelssohn (1809-47) Symfoni nr 5 Reformationssymfonin – 32 min

Paus

Antonín Dvořák (1841-1904) Cellokonsert - 40 min

Medverkande

Helsingborgs Symfoniorkester

Solist Jakob Koranyi

Dirigent Joana Carneiro

Svitlana Azarova

Mover of the Earth, Stopper of the Sun

Verket *Mover of the Earth, Stopper of the Sun* beställdes av den franska orkestern *Orchestre national d'Île-de-France* i 2011 och uppfördes av orkestern första gången 2013. Namnet på kompositionen är hämtat från Nicolaus Copernicus-monumentet i Toruń i nuvarande Polen, där Copernicus föddes 1473. Monumentet har en latinsk inskription av Alexander von Humboldt: *Nicolaus Copernicus Thorunensis, terrae motor, solis caelique stator*: Nicolaus Copernicus från Toruń, jordens rörare, solens och himlens stoppare.

Solen. Från partituret.

I partituret visar Azarova grafiskt och musikaliskt Copernicus heliocentriska kosmologi som förflyttade jorden från universums centrum.

Svitlana Azarova föddes 1976 i dåvarande Ukrainska socialistiska sovjetrepubliken i Izmajil som ligger vid Donau i flodens delta. Azarova bor idag i Haag i Nederländerna.

En intressant historisk koppling mellan Azarovs verk och Mendelssohns reformationssymfoni är **Philipp Melanchthon**. Kanske är han mindre känd som reformator än Martin Luther, men minst lika betydelsefull. Melanchthon var huvudförfattare till Augsburgska bekännelsen 1530. När 300-årsjubileet för detta centrala verk firades 1830, tog Mendelssohn tillfället i akt att skriva sin symfoni. Det var också Melanchthons umgängeskrets vid universitetet i Wittenberg som var bland de första att diskutera och därvid främja kännedomen om Copernicus teori, när den trycktes 1543.

Som utbildningsreformator bidrog Melanchthon till etableringen av modern naturvetenskap vid universiteten. Han ansåg förvisso Copernicus heliocentriska världsbild vara en gimmick, men såg den efterhand med förbehåll som en tankemodell värd att studera.

Copernicus heliocentrism:

solen i mitten och en liten rund jord (Terra) som kretsar runt den.

Felix Mendelssohn

(1809-1847)

Symfoni nr 5

Reformationssymfonin

1. *Andante. Allegro con fuoco*

2. *Allegro vivace*

3. *Andante*

4. *„Ein feste Burg ist unser Gott“. Andante con moto – Allegro vivace – Allegro maestoso*

Felix Mendelssohn Bartholdy föddes i Hamburg 1809 och växte upp i Berlin. Hans musikaliska talang var tydlig redan i tidig ålder. Vid nio års ålder gjorde han sitt första offentliga framträdande som pianist; vid tio års ålder började han ta kompositionslektioner; vid tolv års ålder skrev han sin första symfoni; och vid sjutton års ålder komponerade han den fortfarande berömda och älskade konsertouvertyr till "En midsommarnattsdröm". Under sin livstid ansågs han vara den mest respekterade och framgångsrika musikern i sin tid – inte bara som kompositör, utan även som dirigent och klavervirtuos.

Felix 12 år. Av Karl Joseph Begas.

Mendelssohns judiska föräldrar lät döpa sina fyra barn 1816 och konverterade själva till den reformerta tron några år senare. Inför 300-årsdagen av Augsburgska bekännelsen 1830 komponerade Felix Mendelssohn Bartholdy, 21 år, ett festverk på eget initiativ. På grund av olika förhinder - oroligheterna efter julirevolutionen i Frankrike samma år, sjukdom och turnéer, avslag från staden Augsburg med mera - ägde det planerade uruppförandet av symfonin aldrig rum i vare sig Berlin eller Augsburg. Ett framförande i Leipzig misslyckades också eftersom musiken inte hade kopierats i tid. I det katolska Frankrike vägrade musikerna i Paris att spela verket. Uruppförandet ägde slutligen rum den 15 november 1832 i Berlin under kompositörens ledning.

1517 lade Martin Luther fram 95 teologiska och kyrkliga punkter som han ville debattera. Detta var bara början på reformationen, och dammet hade långt ifrån lagt sig 1530 när "lutheranerna", som de kallades, sammanställde ett minutiöst resonerat försvar för sin tro och presenterade det för den tysk-romerske kejsaren Karl V på riksdagen i Augsburg. Denna Augsburgska bekännelse - Confessio Augustana - blev ett grundläggande dokument för lutheranismen och är fortfarande också ett av Svenska Kyrkans bekännelseskriterier.

I början av sin Reformationssymfoni placerade Mendelssohn det som kallas "Dresden Amen", ett liturgiskt motiv som var välkänt i både katolska och lutherska kyrkor. I den sista satsen introducerar han reformationens stora psalm – man kan nog kalla den en

kampsång. Martin Luthers egen melodi till Ein feste Burg ist unser Gott ("Vår Gud är oss en väldig borg"), sannolikt skapad i samarbete med kantor Johan Walter, får här en storslagen och dramatisk behandling av Mendelssohn. "„*Die Reformationssymphonie kann ich gar nicht mehr ausstehen, möchte sie lieber verbrennen als irgend eines meiner Werke; soll niemals herauskommen.....*“ Jag står inte längre ut med reformationssymfonin; jag skulle hellre bränna den än något av mina verk; den borde aldrig publiceras..." skrev Felix Mendelssohn Bartholdy den 11 februari 1838 till sin vän Julius Rietz, som hade dirigerat verket vid dess andra framförande under Mendelssohns korta livstid den 7 december 1837 i Düsseldorf. Reformationssymfonin trycktes inte förrän 1868, mer än 20 år efter Mendelssohns död. Därför känner vi den idag som hans femte symfoni, eftersom symfonierna numreras efter utgivningsordning. Men sett till när de faktiskt skrevs, måste verket betraktas som hans andra symfoni.

I år markerar vi 250 år av judiskt liv i Sverige (1777–2025), och det är värt att uppmärksamma Felix Mendelssohns farfar, filosofen Moses Mendelssohn, som spelade en central roll även för judiskt liv i Sverige. Efter att drottning Lovisa Ulrika av Sverige (1720–1782), syster till Fredrik II av Preussen, träffat Moses Mendelssohn i Berlin, rådde hon sin son, kung Gustav III (1748–1796), att bjuda in judar att bidra till hans rike.

"Jag hade ett samtal med den berömde juden Moses Mendelssohn på nästan tre timmar, och jag försäkrar er att tiden inte verkade lång för mig," skrev hon den 4 januari 1772. Gustav III svarade den 11 februari: "Det är säkert att det skulle vara en stor fördel för kungariket om så flitiga människor som judarna kunde bosätta sig där."

Antonín Dvořák (1841-1904)

Cellokonsert

- I. *Allegro*
- II. *Adagio, ma non troppo*
- III. *Finale: Allegro moderato – Andante - Allegro vivo*

Dvořák 1882.

Antonín Dvořák föddes i en liten stad vid floden Moldau, inte långt från Prag. Under hans livstid var det nuvarande Tjeckien en del av det österrikiska kejsardömet, och Dvořák adlades av kejsar Franz Josef bara några år före sin död.

Cellokonserten räknas till Dvořáks mest älskade och betydelsefulla verk, tillsammans med *Symfoni nr 9 – Från Nya världen*, de *Slaviska danserna* och operan *Rusalka*. Konserten skrevs 1894, under Dvořáks tid som rektor för konservatoriet i New York, och uruppfördes två år senare i London.

Solist Jakob Koranyi

Jakob Koranyi, född 1983, har turnerat globalt som solist och kammarmusiker och framfört världspremiärer av nya cellokonserter såväl som den klassiska standardrepertoaren tillsammans med ledande orkestrar och musiker. I över ett decennium uppträdde han med *Chamber Music Society*, Lincoln Center, New York.

Sedan 2019, som svar på klimatkrisen, har Koranyi avböjt uppdrag som kräver flygresor och fokuserat sina framträdanden i Europa tills flygindustrin antar fossilfria energikällor. Tillsammans med pianisten Peter Friis Johansson grundade Koranyi klimatmedvetna *Fairplay Chamber Music* i 2017. Sedan 2022 har han varit professor i cello vid Kungliga Musikhögskolan Edsberg.

Dirigent Joana Carneiro

Den portugisiska dirigenten Joana Carneiro (född 1976 i Lissabon) är gästdirigent hos Real Filharmonía de Galicia i Spanien och konstnärlig ledare för Gulbenkian Youth Orchestra i sin hemstad. Hon är en av Europas mest profilerade dirigenter och särskilt eftertraktad för sitt arbete med samtida repertoar, både i konserthusen och på operascenen. Carneiro började sin bana som violinist innan hon utbildade sig till dirigent vid Academia Nacional Superior de Orquestra i Lissabon, och fortsatte därefter med master- och doktorandstudier i USA.

Hon var musikchef för Berkeley Symphony i Kalifornien mellan 2009 och 2018 och utsågs 2014 till chefsdirigent för Orquestra Sinfónica Portuguesa. Som gästdirigent har hon samarbetat med många av världens ledande orkestrar, däribland BBC Symphony Orchestra, Los Angeles Philharmonic och Gulbenkian Orchestra. Carneiro dirigerade senast Helsingborgs Symfoniorkester vid öppningskonserten av förra säsongen 2024–2025, då Stravinskis *Våroffret* stod på programmet.

Text: Benedicte Christiansen